

COMBINATION OF LYRIC AND EPIC IMAGE IN OMON MUTON'S WORK (Example of The Man in the Mirror)

Anvar Khojamkulov,

She is a teacher at the Samarkand Regional Center for
Retraining and Advanced Training of Public Educators

Annotation.

This article discusses the combination of lyrical and epic imagery in the novel "Man in the Mirror" by Omon Mukhtor, one of the most famous representatives of Uzbek novels of the independence period, as well as the author's unique poetic style, skillful use of poets in the work. goes

Keywords: novel, poetic style, lyrical and epic imagery, novel composition, novel language.

Ma'lumki, badiiy adabiyotni tur va janrlarga ajratish borasida adabiyotshunos olimlarning turlicha qarashlari, tasniflari mavjud. Ular orasida ifoda tarzi yoki shakliy va hajmiy jihatlar nuqtayi nazaridan ham tasniflarni uchratish mumkin. Ushbu holatlarning umumlashmasi o'laroq Aristotel sharhi bo'yicha (eramizdan avvalgi 384-322 yillar) badiiy adabiyotni uch turga – epik, lirik va dramatik turlarga ajratish odat tusiga kirgan. "Shu bilan birga, o'tgan asr adabiyotshunosligida adabiy asarlarni turlarga ajratish zarurati yo'q, degan qarash ham ilgari surilgan. Biroq bu fikrga mutlaqo qo'shilib bo'lmaydi. Nega deganda bunday qarashning yuzaga kelishi adabiyot ilmidagi yangicha – adabiy asarni ham adabiy-madaniy, ham ijtimoiy-tarixiy zamindan uzib o'rganuvchi, adabiyotshunoslikning predmeti ko'lamini g'oyat tor oluvchi yo'nalishlar bilan bog'liq. Zero, bitta asar obyekt qilib olinar ekan, turlarga ajratish chindan-da keraksiz. Biroq obyekt qilib mingyilliklar qa'ridan kelayotgan, bashariyat hayotidagi ijtimoiy, siyosiy, madaniy, ruhoniy, ma'rifiy jarayonlar bilan bevosita bog'liq va ming-minglab turli-tuman asarlar shaklida yashayotgan hodisa olinsa, turlarga ajratish zarurat. Haqiqiy adabiyotshunoslikning obyektini esa ayni shu hodisadir".

Shuningdek, adabiy jarayonda shunday asarlar ham maydonga kelganki, ularda adabiy turlarning o'zaro uyg'unlashuvini ham ko'rish mumkin. Xususan, o'zbek adabiyotida o'ziga xos o'rni va uslubi bilan ko'pchilikning e'tirofiga erishgan Omon Muxtor romanlarida ham shakliy, ham mazmuniy jihatdan adabiy turlarning badiiy integratsiyasi namoyon bo'lgan.

Xususan, o'tgan asrning 90-yillarida yozilgan "Ko'zgu oldidagi odam" romani o'zi yaratilgan davrga qadar vujudga kelgan an'anaviy realizm yo'lidagi romanlardan kompozitsiyasi, tili va ifoda tarzi bilan ajralib turadi. Asarda lirik va epik tasvir uyg'unligini uning epigrafidanoq sezish mumkin:

"Ming sir bor tuproqda..." (Oybek), "Mendan nima istaysan, ko'zgu, Senga nima kerak!" (Eski bir qo'shiqdan).

Mazkur asarda 2 ta epigraf keltirilgan bo'lib, ularning birinchisi Oybekning quyidagi to'rtligidan olingan:

Tarix va falsafa chuqur, murakkab,
Hayot mash'alidur haqiqat, chin gap,
Ijodning bulog'i tinimsiz oqsin:
Ming sir bor tuproqda — olsangiz bir kaft.

O.Muxor ushbu to'rtlik orqali "mo'jazgina" "Ko'zgu oldidagi odam" (136 betlik) romanida ifoda etmoqchi, aytmoqchi bo'lgan gaplariga ishora qiladi. Muallif tilidan hikoya qilinuvchi asar bosh qahramoni Valining hayoti, turmush kechinmalari o'quvchi nazarida "bir kaft"dek, tor qamrovli, uch-to'rt kishi qurshovida o'tgandek go'yo. Lekin qahramonning mana shu "bir kaftlik" hayotida

“ming sir bor”ligi, asarning boshdan-oyoq jumboq asosiga qurilganligi o‘quvchini asarning oxirigacha ushbu jumboq yechimini qahramon bilan birga izlashga “majbur” qiladi. Asar Valining o‘zi o‘qigan maktab binosi tomining chaqmoq urishiga o‘xshash alanga ta’sirida teshilishi va u yerda hayotligida bir-biri bilan kelishmay, doimo janjallashib yuradigan uchuvchi – Badalbek hamda Siroj muallimlarning bir-birini mahkam quchib olgan jasadlari topilishi bilan bog‘liq voqealar asosida boshlanadi. Maktab qiroatxonasi tomining teshilishi voqeasi – yarim tunda ro‘y bergan vaqtda uchuvchi Badalbekning bu ahvolga tushishi ko‘pchilikni ajablantirmaydi. Chunki u ichib olib, uchaverardi. Biroq Siroj muallimning bu vaqtda maktabga nima uchun kelganligi kitobxon bilan bir qatorda hikoya muallifi, bir vaqtlar shu maktabda tahsil olgan, muallimning qadrdon shogirdlaridan Valini ham ajablantiradi. Asarning qolgan qismi shu jumboqni yechish va bu jarayonda yuzaga kelgan boshqa ko‘plab yangi jumboqlar, savollarga javob izlagan Valining keyingi hayoti haqida boradi. Birgina mana shu voqea asar qahramonining butun hayotini o‘zgartirib yuboradi. Ketma-ket jumboqlarga javob izlagan Vali, o‘z navbatida, o‘z hayotining mazmunini, o‘zligini anglashga harakat qiladi va bu yo‘lda ko‘plab ruhiy iztiroblarni boshdan kechiradi. Shu o‘rinda, asarning ikkinchi epigrafi nima uchun tanlanganini tushunish mumkin: “Mendan nima istaysan, ko‘zgu, Senga nima kerak!”

Omon Muxtor asar qahramoni Valining ichki tug‘yonlari, ruhiyatidagi qarama-qarshiliklar, uning iztiroblarini tasvirlashda shu hissiyotlarga mos she’riy jummalardan foydalanadi. Ushbu jumlar turli ijodkorlar ijodidan namuna sifatida keltirilib, yozuvchi tomonidan asar voqealarida monand ohangda yangraydi. Chunonchi, Alisher Navoiydan:

1. “Ayta olmonkim firoqingdin ne yanglig‘ zormen”;
2. Kamol et kasbkim olam uyidin,

Sanga farz o‘lmag‘ay g‘amnok chiqmoq.
Jahondin notamom o‘tmak biayni,
Erur hammodin nopok chiqmoq.
M.Aligerdan:

Men deyman, o‘zimcha ko‘tarib isyon, –
Garchi fanga bordir ko‘nglimda hurmat, –
Odamlar, odamlar, nechun sizga osmon,
Sizga kammi, axir, zaminda g‘urbat?!
Siz ko‘kka boqasiz qandaydir hayron,
Ko‘kda sizni go‘yo kutayapti taxt.
Odamlar, odamlar, nechun sizga osmon,
Sizga, axir, kammi zamindagi baxt?!

Cho‘lpon Ergashdan:

Derazamiz
Shundoqqina ayvon ostida,
Ko‘cha qoshida.
Ba‘zan katta kichikni men,
Ba‘zan kichik kichikni u ko‘tarib,
Derazadan qaraymiz,
Kaptarlarni ko‘rsatib,

Javraymiz:

- Ana, qara! Beh-beh!
- Qara, qara! Mah-mah...

A.Bloktan:

Aylantirib chinga armonni,
Boqiy umr berib har damga,
ODAMIYLIK berib ODAMga –
Men yashashni istayman yonib.

Mayli, uzsini umrimni uyqu,
Mayli, meni g'arq etsin ummon –
ERTANGI KUN MAMNUN bo'lsa-yu,
Aytsa basdir baxtli bir inson:

U yashagan, nahotki, axir,
Faqat bo'lib hasratga bandi?!
Yo'q, u ERKka talpingan taqdir,
EZGULIKning sodiq farzandi!

kabi she'rlarning keltirilishi asarda tasvirlanayotgan voqelikni o'quvchiga ixcham, qisqa shaklda bayon etgan vosita sifatida xizmat qilgan bo'lsa, ayni damda, keng ko'lamli ma'no-mazmuni qulay tarzda taqdim imkonini ham bergan.

Bundan tashqari, romanda muallif qalamiga mansub she'larni ham uchratish mumkinki, ushbu she'rlar kitobxon uchun voqealar rivoji zanjirida muayyan bir xalqa vazifasini bajaradi va bir lavhadan boshqa bir lavhaga o'tilganda badiiy ko'priklar vazifasini bajarib, voqelikning hazm qilinishini osonlashtiradi.

Jumladan,

“Jonlanib qay bir kuni sen
Bu ko'ngil sahosida –
G'arq etib ketding meni sen
Ko'zlaring daryosida...”

“Seni ko'rar kun bormi,
sanam?!
U – o'ngmida yo tush?
Nahot, mangu ayrildim sendan –
Xayolimda uchib yurgan qush?!”

“Siz ham, onajon, ketdingizmi?!
Qaytib hyech qachon kelmaysizmi?!
Kim eshitadi dodimizni,
Eshitarmikan?! Bilmaysizmi?!”

“Men sizni sevdimu
ko‘ksimda dastlab –
osmonda bor qushlar
Uhdilar pastlab...”

kabilar.

Ushbu kabi she‘riy o‘rinlarni romanda yana ko‘plab uchratish mumkin. Aytish joizki, asardagi epik va lirik tasvir uyg‘unligining namoyon bo‘lishi uning xuddi xalq dostonlaridek oson, yengil va zavq bilan o‘qilishiga imkon bergan. Muallif Omon Muxtorning epik va lirik tasvir mushtarakligini to‘g‘ri topa olganligi, asar muvaffaqiyatini ta‘minlagan, desak to‘g‘ri bo‘ladi.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. Aristotel. Axloqi kabir. – T.: “O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi” Davlat ilmiy nashriyoti, 2018 yil. – 352 b.
2. Quronov D. Adabiyotshunoslik nazariyasi asoslari. – T.: Akademnashr, 2018. – 352 b.
3. Oybek. Sozim. (She‘rlar to‘rlami). – T.: G‘.G‘ulom nomidagi adabiyot va san‘at nashriyoti, 1980. – 64 b.
4. Omon Muxtor. To‘rt tomon qibla: uch romandan iborat Sharq daftari: (trilogiya). – T.: “Sharq”, 2000. – 164 b.